

nuna girilmiş ve mümkün olduğu kadarı kurtarılmıştır. Bugün köşk iyi durumda olmakla beraber kapalı ve askerî makamların idaresinde olduğundan ziyaret edilmesi oldukça zordur.

Dâvud Paşa Sarayı'nın son hâtırası olan kasır, muntazam işlenmiş kesme taştan iki katlı bir yapıdır. Batı tarafında iki yana taşkın bir kitle bulunur. Baklavali başlıklı tek sütuna binen iki sivri kemerin koruduğu birer giriş eyvanı içinde alt kata girişi sağlayan iki kapı vardır. Sadece ilk kat hizasına kadar yükselen ve kaburgalı çapraz tonozlu olan bu geniş eyvanların üstleri birer teras halindedir. Ön kitede küçük mekânlar bulunmakta, bir koridor bunları alt katın ana mekânından ayırmaktadır. Bu kısmın içinde küçük bölümler, bir helâ ve yukarı kata çıkışı sağlayan merdiven bulunur. Giriş tam eksen üzerinde olmayıp sağ taraftandır. Alt katın esas mekânı, her bir kenarı 10,50 m. ölçüsünde kare biçimindedir. Üstü ise kâğır kaburgalı bir çapraz tonozla örtülmüştür. Ayrıca bunun doğu tarafında sivri bir kemerle ayrılmış bir çıkıntı vardır. Alt kat, iki sıra pencere ile bol ışık alacak şekilde aydınlatılmıştır. Bunlardan alt dizide olanlar üstleri tahfif kemerli dikdörtgen söveli, üsttekiler ise sivri kemerlidir. Ayrıca bu katın giriş tarafındaki duvarında ortada bir ocaktan başka üzerinde I. Ahmed'in manzum kitabesi olan oda çeşmesi yer alır. Bu duvarda iki de dolap bulunur. Zemin ise altı köşeli tuğlalarla döşenmiştir. Pencere-lerin aralarındaki duvarlarda mermerden gözler vardır.

Alt katın doğu tarafındaki büyük bir sivri kemerle ayrılan çıkıntı, ana mekân zemininden 0,20 m. yüksekliğinde bir seki halindedir. İki mekânı ayıran kemerin alt uçları, iki tarafta da altında ve üstünde kum saatleri işlenmiş sütunçelere oturur. Bu çıkıntı iki sıra pencere-ly olup üstü bir aynalı tonozla örtülmüştür.

Alttaki koridorun güney tarafından yukarı kata bağlantıyı sağlayan merdiven iki sahanlıkla üst kata ulaşır. Ana mekâna girişi sağlayan ön mekânın iki ucundaki değişik biçimde kemeri olan kapılardan eyvanların üstlerinde bulunan teraslara geçilir. Bunlardan doğuya hâkim manzara vardır. Burada soldaki bir kapıdan geçilen ana mekân, alt kat gibi iki sıra pencere ile çok bol ışık alacak surette düzenlenmiştir. Girişin yer

aldığı batı duvarında ocak ve dolap nişleri vardır. Üst kattaki büyük mekân, geçişi pandantiflerle sağlanan yaklaşık 10 m. çapında büyük bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbe sekizgen biçiminde basık ve sağır bir kasnağa sahiptir. Ana mekândaki üst dizi pencerelerden en baştakiler köşelerdeki pandantifler yüzünden daha kısa yapılmış, ancak dış mimarinin âhengini bozmaması için pencereler dışarıda diğerleriyle aynı ölçüde açılarak aradaki fark, içeride üstlerinin şevli yapılması suretiyle giderilmiştir.

Yapıldığında çok zengin şekilde bezenmiş olduğu anlaşılan Dâvud Paşa Sarayı, son yüzyıl içinde kötü kullanılması yüzünden bu süslemesini hemen hemen bütünüyle kaybetmiştir. Alt kattaki ana mekânla dışarı taşkın çıkıntısının tonozlarında kalem işi nakış kalıntıları görülür. Üst katın pandantiflerinde ise malakârî tekniğinde rûmî geçmeler halinde bir bezemenin varlığı farkedilir. Bu izlerden, sarayın bütün tonoz ve kubbesinin aslında kalem işi veya malakârî süslemelerle kaplı olduğuna kesin olarak hükmedilebilir. Sedat Hakkı Eldem, buradaki kalem işi nakışlarda dört ayrı döneme ait dört değişik üslûbun varlığını tesbit etmiştir. Sarayın İznik çinileriyle tezyin edilmiş olduğu da gerek belgelerden gerekse kalıntılardan anlaşılmaktadır. Binanın içindeki molozlar temizlenirken pek çok çini parçası bulunduğu gibi duvarlarda harç üzerinde çinilerin izleri de görülmüştür. Ayrıca bazı duvarlarda yerlerinde kalabilmiş çok az sayıda çini kaplamalara rastlanmıştır. Bu çiniler, İznik çini sanatının XVII. yüzyılda teknik bakımdan kalitesinin gerilemeye başladığını da gösterir.

II. Mahmud devrine (1808-1839) ait başka bir keşifte bahsedilen yatak odaları, kasrın batı tarafındaki kubbeli mekânlar olmalıdır. Dâvud Paşa Sarayı'nın yakınında Sancak Köşkü olarak adlandırılan küçük bir bina daha vardır. Muntazam taş döşeli olduğu anlaşılan bir setin üzerinde inşa edilen bu köşk iki oda ile aradaki bir dehlizden meydana gelmiştir. Bu küçük köşkün üstü ahşap direklere oturan çok geniş bir saçakla örtülmüştü. İki odadan, biraz daha büyük olan sağdaki herhalde padişaha mahsustu. Bu köşk de iki sıra pencere-lydi.

Dâvud Paşa Sarayı, Türk saray mimarisinin değerli ve başka bir benzeri olmayan bir örneğidir. İç mimari ile dış

cephesinin düzenlenmesi arasında olan uyumsuzluk binanın zayıf tarafını belli etmekle beraber yapı yine de güzel bir sanat eseri sayılır. Bilhassa plan bakımından eşsiz olan binaya Osmanlı dönemi içindeki yeri de özel bir değer katar. Hem tarih hem de sanat bakımından itina ile korunması gereken bu sarayın ihmal edilerek uzun yıllar boyunca harap olmaya bırakılması üzücüdür.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, KK, Müteferrika, nr. 4060; Selânikî, *Târih* (İpsirli), II, 651-654; Râşid, *Târih*, I, 112; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 298; a.m.f., *Camilerimiz Ansiklopedisi: Hadîkatü'l-cevâmi'* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, I, 138-139; Vâsıf, *Târih* (İlgürel), s. 257; Cevdet, *Târih*, V, 261; Lutfi, *Târih*, I, 270-272; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1902-12, I; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 90; Sedad H. Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969, s. 206-237, 238-249; A. Dutu — P. Cernovodeanu, *Dimetrie Cantemir, Extracts from the History of the Ottoman Empire*, Bucureşti 1973, s. 132-133; Ahmed Refik [Altınay], "İznik Çinileri", *DEFM*, VIII/4 (1932), s. 45, nr. 16; Selâhaddin Güngör, "Sedad Çetintaş ile Konuşma", *Cumhuriyet*, 1942; A. Süheyl Ünver, "Âb-ı Hayat İçen Davut Paşa", *Tarih Dünyası*, 1/8, İstanbul 1950, s. 350; a.m.f., "Davutpaşa Sarayı", *TTOK Belleteni*, sy. 239 (1961), s. 6-7; R. Ekrem Koçu, "Davudpaşa Sarayı", *Hayat-Tarih*, 1/4, İstanbul 1970, s. 30-34; a.m.f., "Davudpaşa Sarayı", *İst.A*, VIII, 4308-4313; a.m.f., "Davudpaşa Sarayı Camii", a.e., VIII, 4313.

SEMAYİ EYİCE

DÂVÜD et-TÂİ

(داود الطائي)

Ebû Süleymân Dâvûd b. Nusayr et-Tâî
(ö. 165/781 [?])

İlk dönem sûfi ve zâhidlerinden.

Doğum tarihi belli değildir. Zehebî hicrî II. yüzyılın başlarında doğduğunu belirtir. Küfe'de İmâm-ı Âzam'ın yanında uzun yıllar hadis ve fıkıh okudu; onun gözde öğrencilerinden olan Dâvûd ilimde ve fıkıhta yüksek seviyeye ulaştı; ayrıca etkili bir konuşma kabiliyeti vardı. Muhtemelen çok konuşması yanında biraz da kırıcı davranıyordu. Nitekim sopsuyla birine vurması üzerine hocası Ebû Hanîfe, "Ebû Süleyman, senin elin de dilin de fazla uzadı!" diyerek onu azarlamak zorunda kaldı. Bu ikazdan çok etkilenen Dâvûd et-Tâî öğrenciliğinin son bir yılı içinde hiç konuşmadı; ne soru soru ne de sorulana cevap verdi (Ebû Nusaym, VII, 336; Zehebî, VII, 423).

Dâvûd et-Tâî, "zamanının en fasih konuşanı ve Arapça'yı en iyi bileni", "fıkıh-

ta ve re'yde imamların önde gelenlerinden biri" olduğu halde kaynaklarda farklı şekillerde gösterilen bazı sebeplerle kitaplarını Fırat nehrine atarak zühd ve ibadete çekildi (bk. Ebû Nuaym, VII, 336; Kuşeyrî, s. 123). Halktan ve dünyevî işlerden tamamen uzaklaşarak evine kapandı ve ancak namaz vakitlerinde cemaate katıldı (Zehebî, VII, 423-424). Mürşidinin Habîb er-Râî adında biri olduğu söylenir. Tabiihinden birçok kişiyle görüştü. Tanıştığı kimseler arasında Fudayl b. İyâz, Ca'fer es-Sâdık ve İbrâhîm b. Edhem gibi ünlü simalar da vardı. İmam Ebû Yûsuf'un delâletiyle Hârûnürreşîd ile de tanıştı. Ferîdüddin Attâr'ın naklettiğine göre Fudayl b. İyâz onunla iki defa görüşme şerefine erdiği için iftihar ederdi. Bir çağdaşı onun büyüklüğünü anlatmak için, "Eğer Dâvûd et-Tâî Asr-ı saâdet'te yaşasaydı mutlaka Kur'an onun zühd ve takvâsından bahsedirdi" demıştır.

Dâvûd et-Tâî'nin tasavvufî hayatında az yemek, az konuşmak, az uyumak, Allah korkusu ve âhîret kaygısıyla açılmak gibi tasavvufun kuruluş safhasının başlıca özelliklerini bulmak mümkündür. Nitekim Kuşeyrî onda hâkim olan halin hüznün olduğunu belirtmiştir. Yirmi yıl boyunca evinin tavanına bile bakamayacak şekilde kendi iç dünyasıyla meşgul olduğu söylenir. En tanınmış müridi olan Ma'rûf-i Kerhî mürşidini, "Tâî kadar dünyaya değer vermeyen birini görmedim" diyerek tanıtır. Birine iyi dilekte bulunurken, "Ölüm bayramın olsun" ifadesini kullanması ve ölümü zindandan kurtuluş olarak görmesi, o dönem zühd hayatının karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Ölüm hakkındaki bu iyimser anlayış daha sonraki dönemlerde şeb-i arûs'a dönüşmüştür. Kabrinin ıssız bir yerde yapılmasını vasiyet eden ve böylece dünyadaki halvetinin orada da devam etmesini isteyen Dâvûd et-Tâî, ibadete büyük önem vermekle birlikte kişinin ibadetini kusursuz görmemesi ve ibadetlerine güvenmemesi gerektiğini söylerdi. Ona göre cömertliği ve mürüveti olmayanın ibadeti tam olmaz. Nitekim kendisi de tasavvufa yöneldikten sonra babasından kalan parayı dostlarıyla birlikte harcamıştır.

Dâvûd et-Tâî harabe haline gelmiş olan evinde Kur'an okurken vefat etti. Kaynaklarda, bir gece sabaha kadar okuduğu cehennemle ilgili bir âyetin ileri de recede tesirinde kalarak hastalandığı ve öldüğü rivayet edilir. Vefatı hakkın-

da 160 (776) ile 166 (782-83) yılları arasında değişik tarihler gösterilmiştir. Ma'rûf-i Kerhî'nin mürşidi olması, Kerhî'nin de Serî es-Sakatî'yi yetiştirmesi dolayısıyla tasavvuf ve tarikat tarihinde önemli yeri olan sûfiler arasında onu da saymak gerekir. Ali Sâmi en-Neşşâr gibi bazı çağdaş araştırmacılar, Dâvûd et-Tâî'nin susmak, evlenmemek gibi zâhidane tutum ve davranışlarını hıristiyan zâhidlerinin tesiriyle izah etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Nuaym, *Hilye*, VII, 336-342; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 347; Kuşeyrî, *er-Risâle* (Uludağ), s. 123-124; Hücvîrî, *Keşfü'l-mağcûb* (Jukovski), s. 136; a.e. (Uludağ), s. 207; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, III, 131; İbn Hallikân, *Ve Feyât*, II, 259; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VII, 422-425; İbn Hacer, *Tehtîbü't-Tehtîb*, III, 203; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 94; Ali Sâmi en-Neşşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefi fi'l-İslâm*, Kahire 1978, III, 248.

MUSTAFA KARA

DÂVÜD ez-ZÂHİRİ

(داود الظاهري)

Ebû Süleymân Dâvûd b. Alî
b. Halef el-İsfahânî
(ö. 270/884)

Zâhirî mezhebinin kurucusu.

Aslen İsfahanlı bir aileden geldiği için İsfahânî nisbesiyle de anılır. Küfe'de doğdu. Doğum tarihi kaynaklarda 200 (815-16) veya 202 (817-18) olarak verilmektedir. Basra ve Bağdat'ta tahsil gördü. Başta Ebû Sevr el-Kelbî, Süleyman b. Harb, Amr b. Merzûk, Ka'nebî, Muhammed b. Kesîr el-Abdî, Müsedded b. Müserhed olmak üzere devrin ileri gelen âlim ve fakihlerinden ders gördü. Daha sonra muhaddis ve fakih İshak b. Râhûye'nin derslerine devam etmek için Nîşâbur'a gitti. Tahsilini burada tamamlayıp öğretim ve telif faaliyetlerinde bulunacağı, fikirlerini yayacağı Bağdat'a döndü.

Bazı tabakat müellifleri Şâfiî'yi onun hocaları arasında sayarlarsa da Şâfiî'nin vefatında Dâvûd'un henüz dört yaşlarında bulunduğu göz önüne alınırsa bunun mümkün olmadığı anlaşılır. Dâvûd ez-Zâhirî'nin fıkhta derin bilgi sahibi olmasında hocası Ebû Sevr el-Kelbî önemli rol oynamıştır. Yine onun tesiriyle babasının mensup olduğu Hanefî mezhebini benimsemeyerek Şâfiî mezhebini seçen Dâvûd, İmam Şâfiî'nin hayatı ve faziletleri hakkında kitap yazan ilk müelliftir. Kaynakların verdiği bilgiye göre bu sahada iki kitap kaleme almıştır. Dâvûd'a en çok tesir eden ikinci kişi de hocası İbn Râhûye'dir. Onun etkisiyle müstakil icthah-

da yöneldi ve Şâfiî'nin sünnet karşısında re'y ve istihsana hücumlarından dolayı Kitap ve Sünnet'in zâhirine dayanan ve bu sebeple Zâhiriyye diye anılan mezhebini ortaya koydu.

Ramazân 270'te (Mart 884) Bağdat'ta vefat eden Dâvûd ez-Zâhirî Şünûziye Mezharlığı'na defnedildi.

Dâvûd ez-Zâhirî, yaşadığı dönemde gerek ilmi gerekse zühd ve takvâsıyla dikkati çekmiştir. Tabakat kitapları ders meclislerinde 400 civarında talebenin hazır bulunduğunu kaydeder. İslâm dünyasının en uzak köşelerinden gelen kimseler dinî meselelerin halli için kendisine başvururdu. Dâvûd mantık ve cedelde mahir bir kişi olarak tanınmıştır. Hocası İshak b. Râhûye ile serbestçe tartışabilen yegâne talebe olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Çok sayıda hadis bilmesine rağmen kendisinden oğlu Muhammed b. Dâvûd, Zekeriyâ es-Sâcî, Yûsuf b. Ya'kûb ed-Dâvûdî ve Abbas b. Ahmed el-Müzekkir vasıtasıyla çok az hadis rivayet edilmiştir.

Dâvûd ez-Zâhirî icthahlarındaki aşırılıklarla dikkati çekmiş ve görüşleri genelde İslâm hukukçuları tarafından kabul görmemiştir. Yaratılış itibariyle aşırılıklara meyilli olduğu anlaşılan Dâvûd Şâfiî mezhebine mensupken bu mezhebin aşırı bir taraftarı olmuş, ehl-i hadisin görüşlerini benimsediği zaman da aynı aşırılığı göstermiş, kıyası, re'y ile icthadi tamamen reddetmiştir. Onun kıyâs-ı celîyi değil kıyâs-ı hafîyi reddettiği ileri sürülmüşse de bu konudaki ifadeleri kıyası toptan reddetmiş olduğunu göstermektedir (Sübki, II, 290). İcmâ da sadece sahâbe icmâyla sınırlandırmıştır. Bu metot onu ilmî donukluğa ve garip sonuçlara götürmüştür. Üstelik kıyası reddetmekle birlikte sonunda kendisi de kıyas yapmaya mecbur olmuş ve buna "delil" adını vermiştir. Kaynaklarda genellikle Dâvûd'un Kur'an'ın mahlûk olduğunu ileri sürdüğü belirtilmekle birlikte bazı eserlerde levh-i mahfûzdaki Kur'an'ın mahlûk olmadığı, elde mevcut Kur'an'ın ve onu okumanın mahlûk olduğu görüşünü taşıdığı kaydedilmiştir (Hatîb, XIII, 274). Bu konudaki görüşünü Ahmed b. Hanbeli tepkiyle karşılamış ve bu sebeple kendisini ziyaret etmesine izin vermemiştir.

Sağlığında mezhebi Bağdat ve civarında oldukça yayılmış, ölümünden sonra da mezhebi yayma görevini oğlu Muhammed sürdürmüştür. Irak, Mâverâünnehir, Kuzey Afrika ve Endülü's'te be-